

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФОРИСТИКИ
ОЛЕКСАНДРА ПЕРЛЮКА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студент(ка)

Спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)

Освітньо-професійної програми

Середня освіта (Українська мова і
література)

Харитонова Катерина

Керівник к.ф.н., доцент

Климович С.М.

Рецензент к.ф.н., старший викладач

Соломахін А.Ф.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МОВНА ГРА В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	7
1.1. Поняття «мовна гра» в сучасній лінгвістиці.....	7
1.2. Типологія мовної гри.....	10
1.3. Лінгвокреативність і сучасна афористика.....	14
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ ОЛЕКСАНДРА ПЕРЛЮКА	18
2.1. Формальні прийоми створення афоризмів-перлюкізмів.....	18
2.1.1. Полісемія як засіб моделювання мовної гри.....	19
2.1.2. Використання паронімії в перлюкізмах.....	22
2.1.3. Мовна гра, ґрунтована на антитезі.....	24
2.2. Повтор в афоризмах Олександра Перлюка.....	29
2.3. Трансформація як засіб реалізації мовної гри в перлюкізмах.....	32
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТОК А	45

ВСТУП

Демократизація сучасного суспільства сприяла появі нового типу особистості, що «вирізняється відкритістю, розкутістю, незаангажованістю і, безумовно, творчими здібностями, що, своєю чергою, скерувало зусилля науковців на дослідження категорії креативності як лінгвістичного феномена, або лінгвокреативності» [12, с.165]. Зразки сучасної комунікації демонструють свободу свідомості мовця, прагнення засвідчити свої творчі здібності, подавати не тільки актуальну інформацію, але й подавати її цікаво, креативно. Справедливо наголошує Т. Космеда, «Сучасний мовець прагне сприймати гумор, сатиру, іронію й сарказм, його приваблюють тексти, густо насичені образними засобами, системою тропів і фігур, що аплікуються, накладаються один на одного, виражаючи різні аксіологічні параметри, емоційність і експресивність, відповідні оригінальні асоціації, непередбачувані мовні загадки, оказіональні форми, мотивоване порушення норми, розмаїття інтертекстуальних породжень і под.» [16, с. 5]. Така позиція сприяла появі великої кількості афористичних висловлень, що вирізняються відвертістю й іронічністю. Своєї моти афористи досягають здебільшого через використання мовної гри як специфічного виражального засобу.

Мовна гра викликала зацікавлення як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: Н. Арутюнова, Т. Гридїна, С. Ільсова, Н. Карпенко, Ж. Колоїз, Т. Космеда, Т. Крутько, А. Мартакова, В. Санніков, О. Халіман та ін. [7; 10; 11; 12; 16; 18; 21; 29]. У сучасній лінгвістиці мовна гра досліджена різноаспектно й на широкому фактичному матеріалі, що підтверджує достатньо велика кількість дефініцій цього явища.

Слід зазначити, що на сьогодні не засвідчено комплексних і системних досліджень вітчизняної афористики. Задля з'ясування прийомів реалізації творчого потенціалу мовця в сучасній афористиці, репрезентації лінгвокреативної діяльності дослідимо особливості індивідуального стилю яскравого представника української публіцистики й афористики Олександра Перлюка, що й зумовлює **актуальність нашого дослідження.**

Афоризм, безперечно, є оригінальним засобом позначення, філософського осмислення позамовної дійсності, що увиразнено передає думку однієї мовної особистості та вирізняється, переважно, повчальним змістом. Саме такі лаконічні й водночас глибокі за змістом висловлення Олександра Перлюка, який в ігровій формі засвідчує реалії особистого й суспільного життя сучасного українця. Наприклад: *Демократія в особливо великих розмірах; Божий дар – це кара Господня; Дозволено все, що дозволяють гроші; Дехто коли й залишає слід на землі, то хіба для слідчих; Є така професія – гребти гроші лопатою! Відповідати нема кому: всі відповідальні посади займають свої люди* тощо [25]. Митець звільняється від стереотипів, шаблонів, правил, розвінчує ілюзії про певні реалії об'єктивної дійсності, яскраво демонструє своє ставлення до реалій сьогодення.

Обрані нами для аналізу афоризми Олександра Перлюка відзначаються влучністю, інформативністю, дотепною й несподіваною оцінкою реалій сьогодення, характеризуються глибокою й часто несподіваною інтерпретацією важливих соціальних проблем. Прийоми мовної гри допомагають розкрити авторський задум, продемонструвати індивідуальність і неповторність афоризмів-перлюкізмів.

Мета дослідження – аналіз прийомів і функцій моделювання мовної гри в сучасному афористичному корпусі Олександра Перлюка.

Для досягнення зазначеної мети розв'язували такі **завдання:**

- 1) розкрити зміст понять «мовна гра» та «лінгвокреативність»;

- 2) визначити типологію мовної гри відповідно до позицій сучасного мовознавства;
- 3) виявити формальні прийоми створення афоризмів-перлюккізмів;
- 4) дослідити трансформацію як засіб реалізації мовної гри в афористичному корпусі автора;
- 5) окреслити роль мовної гри в сучасній афористиці.

Об'єкт дослідження – афоризми сучасного публіциста Олександра Перлюка.

Предметом наукової роботи є прийоми, семантичні особливості та структурні моделі мовної гри в сучасному афористичному корпусі автора.

Джерельною базою послужили афоризми Олександра Перлюка, узяті з Інтернет-ресурсу, зокрема: Афоризми [Електронний ресурс]. – URL : <http://aphorism.org.ua> [25]. Опрацьовано понад 1500 афористичних висловлень.

Основні методи дослідження:

- теоретичний аналіз і синтез, що передбачає з'ясування основних понять, пов'язаних із явищем мовної гри, й узагальнення відомостей про поняття «лінгвокреативність» і «мовна гра»;
- критичний аналіз, що дозволить дослідити проблеми класифікації прийомів мовної гри, семантичні особливості й функції цього явища;
- системний аналіз, спрямований на добір фактичного матеріалу та його групування;
- описовий метод, що дозволить визначити семантичні особливості афористичних каламбурів.

Практичне значення наукової роботи полягає в тому, що результати проведеного дослідження сприятимуть подальшій розробці окреслених проблем, вони можуть бути використані вчителями для підготовки до уроків української мови й літератури, викладачами для розробки семінарів і спецкурсів.

Апробація роботи. Теоретичні положення й практичні результати дослідження викладено в статті «Трансформація як засіб реалізації мовної гри в афоризмах О. Перлюка» (*Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Українська мова в контексті слов'янознавства та компаративістики*. Херсон, 2019. С. 164–167).

Структура роботи. Наукова праця складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, який нараховує 38 позицій. Повний обсяг дослідження – 44 сторінки, з яких 40 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

МОВНА ГРА В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1. Поняття «мовна гра» в сучасній лінгвістиці

Сьогодні диктує нам свої правила, створює нові закони розвитку й виживання соціуму. Сучасне суспільство, яке прагне незалежності, модернізації, відсутності обмежень та цензури, зумовлює появу нових жанрів, а також експериментів у будь-якій людській діяльності. Однією із найважливіших сфер, що зазнала великих змін є вербальна комунікація, що реалізується засобами мови. Ми є свідками формування нового типу мовної особистості, що наділена значною свободою, прагне нестандартно й креативно заявити про себе. Це спричинило збільшення кількості ігрових компонентів у нинішній масовій культурі, а, перш за все, мові. Тому вважаємо за необхідне розкрити зміст поняття «мовна гра».

Власне, формування теорії мовної гри дослідники пов'язують із ім'ям Л. Вітгенштейна, який увів у науковий обіг термін «мовна гра» й подав таке його трактування: «Я називатиму «мовною грою» сукупність мови і діяльності» [5, с. 95].

Одними з перших в українській лінгвістиці ґрунтовно проаналізували проблему мовної гри Т. Космеда й О. Халіман («Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики») [16]. Авторки розглянули основні теоретичні положення щодо розуміння феномена гри, що послідовно виявляється в мові, своєрідно моделюючись за допомогою одиниць усіх мовних рівнів, репрезентуючись у всіх стилях мовлення.

Представники лінгвістичної теорії ХХ століття визначали явище мовної гри як таке, що не вкладається у статичні межі мовної системи, не фіксується ними. Відповідно, донині в мовознавчій теорії аналізоване явище кваліфікувалося як аномальний відступ від системи норм мови.

Так, скажімо, М. Бакіна зазначає: «Мовна гра проявляється в навмисному порушенні загальноприйнятих норм літературної мови. Це явище не може бути проаналізоване в межах мовної системи» [2, с. 93–94].

Традиційний погляд на мовну дійсність лежить в основі відмежування мовної гри від нормованої мовної системи. Так, скажімо, К. Детерінг виділяє три різновиди висловів: 1) вислови, що відповідають нормам мови; 2) вислови, які зумисне відхиляються від норм; 3) вислови, у яких наявні помилки [9, с. 31]. Тобто науковець переконаний, що свідоме відхилення від норм не є помилкою і потребує детального дослідження.

Свої витлумачення мовної гри подають такі науковці як Т. Брайнін, Т. Грідіна, В. Санніков. Узагальнюючи їх, **мовну гру** можемо визначити **як процес зумисного порушення норм мовлення за умови цілісного знання законів використання тієї чи тієї мовної одиниці з метою привернення уваги або створення, перш за все, комічного ефекту.**

У сучасному мовознавстві постала проблема вживання понять «мовна гра» та «каламбур» як рівнозначних. Це зумовлено тим, що у ХХ столітті аналізоване явище тільки почало досліджуватися у сфері мовознавства, а тому розглядалося лише в межах лексичного мовного рівня, передусім як каламбур. Через таку «традицію» зведення мовної гри до каламбуру в сучасних словниках лінгвістичних термінів таких авторів, як С. Бибик, С. Єрмоленко, О. Тодор, визначення «мовної гри» відсутнє. В інших лінгвістичних термінологічних словниках та енциклопедіях (наприклад, у термінологічній енциклопедії О. Селіванової «Сучасна лінгвістика» [30]) узагалі виокремлено лише каламбур, який і ототожнюють з мовною грою.

Показово, що навіть «Українська мова: Енциклопедія» (2004р.), що вважається найбільшим і найґрунтовнішим на сьогодні виданням, не

подає визначення «мовна гра». Натомість ми маємо визначення «гри слів», автором якого є О.Тараненко, як «використання звукової, лексичної, граматичної форми мовних одиниць для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні й переосмисленні, обігранні різних значень чи вживань та синтаксичних функцій близько звучних або однозвучних одиниць» [36, с. 107].

Саме тому сучасні науковці наголошують на потребі введення цього поняття в лінгвістичні словники і належного дослідження й аналізу.

Мовну гру більшість дослідників пов'язують із експресивністю. Ми погоджуємося з думкою Т. Космеди, що експресивності перш за все досягають, використовуючи переносне значення слова. Як слушно зауважує дослідниця: «Однак переносне значення вирізняється тим, що воно виникає внаслідок незвичної предметної віднесеності слова, зумовленої потребою дати відповідну характеристику денотату, а не просто назвати предмет. Експресивні можливості мовної гри – це можливості порушення очікуваного, які можна кваліфікувати не як порушення закріпленої форми для вираження довкілля, а творче використання варіантів, щоб краще донести логічну та емоційну інформацію до тих, хто її сприймає» [17, с. 138].

Усе більше сучасних мовознавців наголошують на тому, що саме у грі, зокрема мовній, виражається людська свобода. У зв'язку з цим Ж. Колоїз зазначає: «науковці постійно прагнуть внести ті чи ті корективи у витлумачення самого поняття «мовна гра», співвідносячи його не просто з виявом лінгвокреативності за «правилами порушення правил», відмовою від догм, стереотипів, а з вираженням свободи творчості, пошуком власного ідіостилю, репрезентацією власного Я і т. ін.» [12, с. 166].

С. Ільєсова та Л. Амірі, порівнюючи суперечливі погляди мовознавців щодо розглянутої лінгвістичної термінології, пропонують розрізняти названі терміни так: мовна гра – творче, нестандартне використання всіх мовних одиниць; гра слів – різновид мовної гри, а каламбур – різновид гри слів [10, с. 31–32].

Отже, на основі вивчення поглядів різних науковців на аналізоване явище в нашому дослідженні ми будемо підтримувати думку, що доцільніше використовувати термін «мовна гра», який поєднує в собі необхідність знання мовної системи та способів творчої інтерпретації мовних одиниць (слів, їхніх окремих значень та частин, фразеологічних одиниць, синтаксичних конструкцій і т.п.), що можуть ґрунтуватися й на порушенні чинних мовних норм.

1.2. Типологія мовної гри

Питанням систематизації й класифікації мовної гри дослідники зацікавилися у другій половині ХХ століття. У 60–90-ті рр. в лінгвістиці поняття «мовна гра» ототожнювалося з поняттям «каламбур», дослідженню останнього присвячені праці С. Влахова й С. Флоріна. Дослідники виокремлювали три типи каламбурів відповідно до фактичного матеріалу аналізованих одиниць: 1) фонетичні каламбури (звукове вираження є важливішим за смислове наповнення); 2) лексичні каламбури (обігрування слів та їх частин, багатозначність, омонімія, антонімія тощо); 3) фразеологічні каламбури [6, с. 286–298]. Важливо, що ця класифікація пов'язана з рівнями мови, хоча й не є повною.

О. Земська, В. Китайгородська, Є. Ширяєв визначають мовну гру в усіх конструкціях, де мовець використовує прийоми мовної виразності з метою «розважити себе і співрозмовника, а також висловитися незвично» [28, с. 174–186]. Фактично, ми спостерігаємо ототожнення понять «мовна гра» й «мовна виразність», а також виокремлення таких

груп мовної гри: 1) жартування, що пов'язане з формою (деформація слова, мовленнєва маска, римування); 2) дотепність, що дозволяє створювати висловлювання незвичної форми [28, с. 175–176]. Дослідники обмежують мовну гру лише ознаками комічного, але це занадто спрощено.

Переважає більшість науковців переконані в тому, що прийоми мовної гри можуть застосовуватися на всіх мовних рівнях (фонетичному, словотвірному, лексичному, граматичному). Спираючись на це твердження, розроблені основні типології мовної гри.

Заслуговує на увагу детально структурована типологія В. Саннікова, в основі якої лежить порушення норм відповідного рівня мови:

- 1) фонетичний і фонологічний тип мовної гри (алітерація, обігрування звуків, паронімія);
- 2) графічний, орфографічний і пунктуаційний тип (обігрування скорочень, графічні вірші, усунення інтервалу тощо);
- 3) морфологічний тип мовної гри (свідоме порушення парадигм, семантики);
- 4) синтаксичний тип (компресія, анафоричні відношення, конструкції з сурядними чи порівняльними відношеннями, синтаксична омонімія);
- 5) словотвірний тип мовної гри (утворення нових слів або переосмислення структури слова);
- 6) лексичний тип мовної гри (багатозначність, омонімія, синонімія, гра із значенням слів);
- 7) семантичний тип (зміна у відношеннях понять «істота» – «неістота» тощо);
- 8) прагматичний тип мовної гри (зв'язок змісту й ситуації спілкування, свідомої деформація принципів увічливості, істинності);

9) стилістичний (стилістично марковані слова, поєднання стилів, гра з формою і змістом [29, с. 51–479].

Достатньо розлога класифікація дослідника, яка максимально охоплює різні рівні мови, може бути в основі подальших наукових розвідок, але в єдиній парадигмі вжито, скажімо, семантику та прагматику, що не досить доречно.

Успішному розв'язанню питання типології мовної гри, на нашу думку, сприяє класифікація О. Тимчук, бо її здійснено відповідно до рівнів мовної системи й за єдиним критерієм. Дослідниця аргументовано доводить, що мовна гра може бути 1) фонетичною; 2) лексичною; 3) словотвірною; 4) морфологічною; 5) синтаксичною; 6) фразеологічною [34, с. 4–8]. У межах нашого дослідження зосереджуємо увагу на різновидах мовної гри на рівні словосполучення й речення, тому слушно вважаємо думку О. Тимчук щодо «використання повторів того самого або спільнокореневих слів, зіставлення й протиставлення в межах синтаксичної конструкції різних уживань однієї мовної одиниці, переставлення членів словосполучення (речення), зміщення в актуальному членуванні речення» [234, с. 7–8].

Імпонує, що в переважній більшості наукових розвідок ХХІ століття задіяно саме рівневий підхід до визначення типів мовної гри. Ретельністю відзначаються дослідження Т. Космеди й О. Халіман, які на основі систематизації й узагальнення досвіду попередників, визначили два критерії до визначення типів мовної гри: мовні рівні й підрівні та стильові й жанрові сфери використання. Показово, що за першим критерієм на лексичному рівні найпродуктивнішим визначено саме каламбур [16].

Здійснений нами аналіз наукових досліджень засвідчив неоднозначність у визначенні типологій мовної гри в сучасній лінгвістиці. Також відмічаємо, що більшість розвідок останніх

десятиліть не приділяють достатньої уваги афоризмам й аналізу прийомів афористичної мовної гри.

У зв'язку із сучасними лінгвістичними тенденціями щодо визначення природи й місця стійких висловлень або паремій та виокремлення пареміології як окремої філологічної дисципліни, вважаємо доцільним вивести висловлення, співвідносні з предикативними конструкціями, за межі фразеології, хоча б тому, що до складу окремих афоризмів входять фразеологізми. Слушною вважаємо думку Шарманової Н. щодо виокремлення двох видів стійких висловлень: 1) власне паремії; 2) індивідуально-авторські афоризми [38, с.156]. Саме останні є предметом нашого дослідження.

Одним із найбільш ґрунтовних досліджень пареміології в українському мовознавстві вважаємо колективну працю «Українська пареміологія» за редакцією Ж. Колоїз і вважаємо за доцільне послуговуватися такою дефініцією афоризму: «під афоризмом розуміємо логічне образне судження узагальненого характеру, що в категоріях раціональності чи парадоксальності відбиває навколишній світ і виступає еквівалентом предикативної структури» [13, с.34].

На наше глибоке переконання, саме в афоризмах реалізується національна специфіка української мови, що реалізується на всіх мовних рівнях. Ми погоджуємося з думкою О. Кузьміної, що «розуміння афоризму ґрунтується специфічних мисленневих операціях, які полягають у поєднанні конкретного факту дійсності і його узагальнення; варто відзначити особливий характер відношень між афоризмом і реципієнтом, коли читач стає співавтором афоризму, бо уявляє йому притаманну номінативну ситуацію» [19, с.3–6].

Отже, опрацювавши значну кількість афоризмів Олександра Перлюка, ми переконалися, що саме афористична мова – це безмежне джерело для утворення нових висловлень або трансформації вживаних раніше паремій. Індивідуально-авторський характер афоризмів дозволяє

креативно сформулювати свої думки, активно використовуючи надбання всіх мовних рівнів, тому доцільним буде з'ясувати значення поняття «лінгвокреативність» і його місце в сучасній лінгвістиці.

1.3. Лінгвокреативність і сучасна афористика

Не викликає жодних заперечень твердження, що мовна гра має безпосереднє відношення до нестандартності, креативності мовної особистості.

Лінгвістика останні роки часто оперує терміном «креативність» як філологічний феномен, або «лінгвокреативність». Тож сьогодні варто відзначити збільшення зацікавленості до різноманітних проявів лінгвістичної креативності на різних рівнях мовної системи.

Ми погоджуємося з думкою Т. Космеди про народження вишуканої мовної особистості або «мовного гурмана», який прагне до вияву лінгвокреативності, репрезентації не лише актуальної інформації, але й до вираження своїх почуттів і емоцій, моделювання й сприйняття мовної гри, карнавалізації мовлення; вона здатна конструювати й інтерпретувати, дешифрувати приховані глибинні смисли. Дослідниця слушно зауважує: «Сучасний мовець прагне сприймати гумор, сатиру, іронію й сарказм, його приваблюють тексти, густо насичені образними засобами, системою тропів і фігур, що аплікуються, накладаються один на одного, виражаючи різні аксіологічні параметри, емоційність і експресивність, відповідні оригінальні асоціації, непередбачувані мовні загадки, оказіональні форми, мотивоване порушення норми, розмаїття інтертекстуальних породжень і под.» [16, с. 5]. Вербальна поведінка сучасної особистості репрезентує соціальну свободу мовної свідомості, що збільшує кількість ігрових компонентів у масовій культурі.

Визначення поняття «лінгвокреативність» (лінгвістична креативність) відсутнє в сучасних енциклопедичних виданнях. У

вітчизняній лінгвістиці поняття «лінгвокреативний» уперше зафіксовано у статті М. Алефіренка «Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики» [1]. М. Алефіренко погоджується із думкою Б. Серебреннікова: «Лінгвокреативне мислення має двобічну спрямованість. Воно, з одного боку, відображає навколишню дійсність, з іншого, – найтісніше пов'язане з наявними ресурсами мови» [23, с. 42]. Також дослідник зауважує слушність поглядів В. Телії щодо специфіки лінгвокреативних процесів: лінгвокреативність фраземотворення в історичному розвитку мови полягає в «породженні» фразем шляхом трансформації (передусім смислової) уже наявних у мові одиниць, оскільки лінгвокреативне мислення як діяльність відображувально-гносеологічна у своїй основі оперує асоціаціями, які виникають на базі понять, закріплених у певній мові у формі значень [1, с. 36].

Ми погоджуємося з думкою сучасних мовознавців, які зазначають, що основи креативності криються в особливостях індивідуального мовленнєвого акту (Ж. Колоїз, Т. Космеда і О. Халіман та ін.). Зокрема Г. Монастирецька зазначає, що «творче віддзеркалення світу в мовній свідомості та взаємовплив між мовою, мовцем та позамовною дійсністю – це етапи креативного процесу» [23, с. 40]. Відповідно, на думку дослідниці, лінгвокреативність – це здатність породжувати нові можливості інтерпретацій мовних одиниць, створювати нові значення та відтінки шляхом відхилення від схеми, передбачуваної мовною системою, задля витворення нових площин мовної дійсності і демонстрації оригінальності сприйняття й осмислення світу людиною [23, с. 42]. Саме нові можливості тлумачення й вживання мовних одиниць яскраво представлені в сучасному афористичному корпусі.

На сучасному етапі наявна велика кількість різних витлумачень поняття «афоризм», які загалом суттєво не відрізняються, але подекуди в лінгвістичній літературі натрапляємо на синонімічне вживання термінів «афоризм» та «крилатий вислів». Наприклад, у сучасному українському

«Словнику лінгвістичних термінів» за ред. М. Голянич (2011 р.) подано таке тлумачення «афоризму»: короткий влучний вислів, що передає узагальнену закінчену думку повчального або пізнавального змісту в лаконічній увиразненій формі. Особливість афоризму, на думку автора статті, полягає в тому, що це гранично стисле і водночас вичерпне визначення предмета чи ситуації, яке конденсує набутий досвід суспільного життя, реальності, що оточує людину [32, с. 30].

Яскравими прикладами вдалого маніпулювання мовними засобами, використання різних прийомів мовної гри є афористичні висловлювання сучасного українського публіциста Олександра Перлюка, який дуже доречно послуговується ними, і таким чином точно доносить свої думки до читача: *Є – життя, а є – сімейне життя; Автомобіль – не розкіш, розкіш – залити в нього пальне; Аморальна мораль; Беззаконня – головний закон нашого життя; Від свободи слова залишились одні слова; Великому народові – великі випробування* [25].

Здебільшого вислови Олександра Перлюка можна знайти у Twitter, на сайтах масового доступу, у тому числі й у Вікіцитатах, це й обумовлює актуальність та розповсюдженість афоризмів митця. Вони вирізняються з-поміж інших своєю композицією, адже дуже часто автор використовує у своїх афоризмах гумор, сатиру, іронію та сарказм як засоби зображення реальності через призму комічності. Таким чином авторіві вдається висміяти негативні риси суспільства, політики тощо: *І як тільки цьому народові не набридне хотіти їсти?; Наші суди найгуманніші у світі: розкрадай, вбивай, фальсифікуй, але потім дай хабара – не посадять!; Бажаєш довести, що всі суди у нас наскрізь корумповані – звертайся до суду!* [25] тощо. Автор чітко та лаконічно описує сьгоднішні проблеми суспільства, змальовує їх за допомогою комічного. Саме тому його вислови наразі є дуже популярними.

У деяких джерелах, зокрема у роботі Ж. Колоїз «Мовна гра як вияв креативності в сучасній афористиці» можна зустріти визначення

«афоризми-перлюкізми» [12, с. 167], так називають афористичні вислови Олександра Перлюка, адже вони характеризуються особливою структурою та актуальним змістом. Хто дав таке ім'я публікаціям автора достеменно невідомо. На нашу думку, назва «афоризми-перлюкізми» є досить влучною, адже вона утворена за допомогою неологізму, який теж є прикладом мовної гри, що активно використовується в афоризмах публіциста.

Отже, в афоризмах Олександра Перлюка втілено прагнення автора лаконічно засобами української мови оцінити сучасне українське суспільство. Відмінною особливістю афоризмів публіциста є їх іронічний, а подекуди й саркастичний, філософський характер, що відображає безпосередній зв'язок світосприйняття автора з соціокультурним контекстом сучасності й вишуканою лінгвістичною креативністю.

РОЗДІЛ 2

СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ ОЛЕКСАНДРА ПЕРЛЮКА

2.1. Формальні прийоми створення афоризмів-перлюкізмів

Мовна гра виступає своєрідною «загадкою», яка підсвідомо підштовхує нас до розуміння справжнього сенсу речення. Це приваблює реципієнта і зосереджує його увагу на самій грі слів, що в свою чергу впливає на думку читача, який сам цього не очікує. Такий ефект, перш за все, відбувається за допомогою правильно підібраних слів, які точно відображають сутність гри.

Каламбур – це один із основних засобів створення мовної гри, який досягається за допомогою вживання двох або більше схожих між собою за звучанням та написанням, але різних лексичним та граматичним значенням слів. Таким чином автор наголошує на певній соціальній або побутовій проблемі через жартівливу форму. Наприклад: *Щоб жити приспівуючи, треба знати, кому підспівувати* [25]. Олександр Перлюк обіграє значення дієслівних форм *приспівуючи* (вжито автором у прямому значенні) та *підспівувати* (розуміємо як «підтримувати когось або схвалювати чийсь дії»).

На нашу думку, найточніше таке явище, як каламбур схарактеризовано в «Українська мова: Енциклопедія»: *каламбур* (франц. *calambour* – гра слів) – різновид гри слів, що полягає у створенні комічно-сатиричного ефекту шляхом обігравання близькозвучних або однозвучних мовних одиниць з різним значенням [36, с. 243].

Створення та реалізація мовної гри відбувається на всіх мовних рівнях, проте неоднаковою мірою. Наприклад, фонетика, фонологія, морфологія використовується рідше, а от лексику можна вважати невичерпним арсеналом мовного жарту. Безперечно, основною й

найбільш продуктивною формою мовної гри слід уважати каламбур. Недарма, деякі науковці поняття мовної гри та каламбуру вважають рівнозначними, хоч, звісно, каламбур – значно вужче поняття, засіб, завдяки якому реалізується мовна гра.

Основними формальними прийомами створення каламбуру є багатозначність слів і словосполучень, омонімія (повні омоніми, омоформи, омофони, омографи), подібність слів і сполучень слів за звучанням, а також протиставлення чи зіставлення окремих понять.

2.1.1. Полісемія як засіб моделювання мовної гри

Одним із найкolorитніших прийомів створення комічного ефекту в аналізованих нами афоризмах є багатозначність слів, як-от в афоризмі *Аби все розвалити, потрібні талановиті організатори* [25], де актуалізуються пряме й переносне значення лексеми *організатор*. Створюється враження, що автор, начебто, дійсно вживає лексему в її прямому значенні – «особа, що організовує, засновує що-небудь; людина, що має здібності до організаційної роботи» [33, с. 607], проте реципієнт розуміє, що насправді Олександр Перлюк має на увазі злагоджені дії окремих членів нашого суспільства, спрямовані на руйнацію та дезорганізацію нашої держави.

Обігравання полісемії яскраво продемонстровано й у висловленні *Бідна влада – конфісковувати у народу вже нічого* [25], яке за своїм лексичним навантаженням готує нас до значення лексеми *бідна* як «який викликає співчуття, нещасний, бідолашний», проте через актуалізацію іншого значення – «матеріально незабезпечений, убогий» [33, с. 59] змінюється значення афоризму загалом.

Показовим є афоризм *Більш за все людоджери люблять людей* [25], в якому привертає увагу лексема *люблять*, пряме значення якої «відчувати глибоку відданість, прихильність до когось» в контексті змінюється на «мати інтерес» [33, с. 456], причому гастрономічний.

Багатозначність виступає формальним прийомом створення каламбуру й в афоризмі *Ринок треба завойовувати, тому навкруги й стріляють* [25], де актуалізуються переносне й пряме значення лексеми *завойовувати*. Ринкова економіка передбачає досягнення мети, долаючи труднощі й здобуваючи перемогу над конкурентами, а ринкова економіка по-українськи, на жаль, і ми не можемо не погодитися з автором, часто має на меті загарбання, поневолення, силове захоплення.

В афоризмах автора слова часто набувають нових трансформованих відповідним контекстом значень. Наприклад: *Безгрішних нема, проте скільки святих!* [25]. Автор протиставляє контекстуально синонімічні семи *безгрішний* і *святий*: безгрішний, тобто «який не зробив нічого поганого, не має ніякої провини» [33, с. 53] і *святий* («наділений божественною силою» [33, с. 53]), причому останнє постає в інтерпретованому Олександром Перлюком значенні – наділений силою влади й грошей.

Олександр Перлюк кепкує з сучасного політичного життя України, вміло використовуючи лексичний тип мовної гри. В афоризмі *«Куди б не йти, аби прийти до влади»* [25] ефект каламбуру досягається завдяки обігруванню значення слів *йти* («пересуватися кроками певним чином; рухатися в якомусь напрямку» [33, с. 371]) і *прийти*, причому останнє вжито в значенні «досягти бажаного». Фактично, автор у цьому афоризмі формулює основне гасло сучасної політики: для досягнення мети всі засоби прийнятні. Із попереднім прикладом безпосередньо пов'язаний і наступний перлюкізм: *Найкраща годівничка – це трибуна* [25]. Показово, що тлумачення слова *годовниця* – «спеціальний пристрій, куди кладуть корм для худоби, птиці і т. ін. [33, с. 202], в межах афоризму набуває нового значення, асоціюючи місце для публічних виступів депутатів задля реалізації верховенства права в державі зі звичайним коритом, яке забезпечує особисті потреби нечистих на руку парламентарів.

Сучасний політикум для Олександра Перлюка – це невичерпне джерело для створення афоризмів із застосуванням різноманітних прийомів та засобів. Наприклад, *Рух – це життя, а сидіння в парламенті – це гарне життя* [25]. Автор у цьому вислові майстерно презентує мовну гру, ґрунтовану на використанні полісемії та антонімії, доводячи, що спосіб існування й статки обраних народом депутатів зумовлені не скільки рухом як зміною положення й процесом розвитку, а «сидінням», тобто перебуванням на виграшній і прибутковій посаді парламентаря. Афоризми автора, побудовані на протиставленні «влада – народ», змушують нас замислитися й спонукають до критичного сприйняття всього, що відбувається в наш час в Україні.

Показово, що афорист не обмежується лише політичною проблематикою. Нами дібрані приклади висловів, які в іронічній формі зображують особливості міжособистісних стосунків жінок і чоловіків. Жартуючи над вічними темами, Олександр Перлюк обіграє лексеми, *жінка, чоловік, життя, робота*. Наприклад, «*У справжнього чоловіка на першому плані жінка і лише потім – жінки*» [25]. Слово *жінка* в цьому афоризмі вжито в двох значеннях: 1) заміжня особа стосовно свого чоловіка; 2) особа жіночої статі [33, с. 303]. За рахунок багатозначності лексеми *жінка* автор створює каламбур, що в іронічній формі розкриває нам психологію «осіб чоловічої статі».

Особливості стосунків між жінками й чоловіками відображені в афоризмі «*Є життя, а є сімейне життя*» [25], де автор у лаконічній формі передає глибокий зміст. Він протиставляє поняття «життя» як сукупність явищ, що характеризують комфортне існування й «зміну» в умовах спільного подружнього життя чоловіка й жінки.

Олександр Перлюк дотепно іронізує над «жіночою психологією» й ставленням жінки до дій і вчинків чоловіків: *Мало того, що чоловіки нічого не роблять, так вони ще й усе роблять не так* [25]. Значення лексеми *робити* в межах афоризму інтерпретується не тільки як

«займатися якоюсь справою, діяльністю» [33, с. 770], а й діяти автоматично, часто несвідомо, щоб догодити своїй коханій, але не досягти поставленої жінкою мети.

Отже, афорист вміло використовує багатозначність слів для реалізації лексичного типу мовної гри. У контексті авторських утворень лексеми реалізують свій номінативний потенціал, презентують незвичне, часто алогічне, поєднання значень, за рахунок чого й досягається ефект мовної гри, що підкреслює лінгвістичну креативність Олександра Перлюка.

2.1.2. Використання паронімії в перлюкізмах

Достатньо продуктивно в афористичному корпусі використовує Олександр Перлюк паронімію. Автор добирає якомога співзвучніші слова, щоб викликати в реципієнта подив, неочікувану реакцію від прочитаного у висловленнях на зразок *Будеш багато знати – забудеш, як тебе звати*; *Головне при прийнятті політичного рішення – «порішати» свої фінансові питання*; *Слава героїчному безробітному робітничому класу!*; *Слугують – народові, прислужують – олігархам*; *Хто не став власником, той став власністю* [25].

Афоризм *Будеш багато знати – забудеш, як тебе звати* [25] містить близькі як за фонетичним, так і за графічним оформленням слова *знати / звати*. Лексема *знати* вживається в прямому значенні «мати якісь дані, відомості про когось, щось» [33, с. 341] і саме ним протиставляється лексемі *звати*, що своїм переносним значенням і створює ефект гри й додає іронії.

Афористичний каламбур *Слава героїчному безробітному робітничому класу!* [25], що створено за аналогією до політичних гасел радянських часів, містить пароніми *безробітний* і *робітничий*, причому обидва вжиті в прямому значенні. В аналізованому висловленні їх

використано для створення парадоксу, бо важко уявити безробітного робітника в СРСР, але в контексті України та й Європейського союзу останніх років це реалії глобальних економічних проблем, які замовчувалися в радянські часи.

Висловлення на зразок *Слугують — народіві, прислужують — олігархам* [25] побудовано з використанням близьких за звучанням слів *слугувати* та *прислужувати*. Ці лексеми мають відповідно одна до одної протилежне семантичне навантаження (позитивне і негативне відповідно).

Цікавим є перлюкізм *Хто не став власником, той став власністю* [25]. Автор наголошує на значенні лексем *власник* і *власність*, вжитих в прямому значенні. У сучасному суспільстві ти або володар майна, або майно, яким розпоряджаються на свій розсуд.

Показовим є афоризм *«Від безперспективних сіл — до неперспективної країни»* [25]. Автор відчуває глибину кризи, зумовлену урбаністичними процесами в Україні й світі, тому поняття *«безперспективне село»* як таке, що не має потенціалу для подальшого існування й розвитку, пов'язує з перспективами на майбутнє України як аграрної держави. Слушною є думка афориста: якщо не підтримати дрібний аграрний бізнес і таким чином село, то внаслідок суцільної олігархізації цієї сфери мільйони людей залишаться без засобів для існування.

Афоризм Олександра Перлюка *«Єдиний» у жінки один, ну від сили — кілька»* [25] змінює тематику із соціально-політичної на побутову, що демонструє вміння автора відчутти тонкощі людської психології. Лексема *єдиний* в значенні «неповторний, той, що призначений жінці на все життя» протиставляється слову *один* в значенні «кількість із 1 одиниці; окрема істота» [33, с. 591]. Таким чином автор іронізує над реаліями подружнього життя, натякаючи на те, що іноді *єдиних* буває кілька.

Отже, каламбур як один із найколеритніших прийомів створення комічного ефекту активно використовує Олександр Перлюк. Автор послуговується паронімією мовних засобів, про що свідчить ілюстративний матеріал. На основі здійсненого аналізу не встановлено використання омонімії як прийому створення мовної гри.

2.1.3. Мовна гра, ґрунтована на антитезі

Ще одним яскравим і результативним засобом створення афористичних текстів Олександра Перлюка є антитеза – фігура мови, що полягає в протиставленні або зіставленні понять, явищ, ситуацій шляхом поєднання їх позначень в одному контексті для досягнення певного виражально-зображального ефекту (увиразнення протилежності, підкреслення несумісності або, навпаки, діалектичного співіснування контрастних понять у межах певного цілого) [1, с. 26].

Антитеза виражається на власне лексичному рівні, переважно в межах простого речення, протиставленням на лексико-синтаксичному рівні, що реалізується в простих реченнях, ускладнених порівняльними зворотами, та складних реченнях з протиставними відношеннями між предикативними частинами, а також на синтаксичному рівні.

Переважна більшість перлюкізмів ілюструють розгорнуте протиставлення понять *влада – народ*, що репрезентовані різними мовними одиницями: *Ніщо так не наближає **старість**, як **молодість**; **Дрібний** злодюжка – велика політика – **великий** злодій; **З маленької** брехні починається **велика** політика; Там, де не знайдеш **крайнього**, – потрібно розбиратися з **першим**. **Народ** економить на всьому, **мільйонери** наживаються на всіх; Одним – мільйони, іншим – розуміння того, що щастя не в грошах [25].* Автор змушує замислитися над ситуацією, що склалася в країні, зрозуміти, що, на жаль, в нашій

державі суспільство живе в двох вимірах, між якими прірва непорозуміння.

Проста антитеза у висловленнях представлена власне лексичним та лексико-синтаксичним протиставленням. Власне лексичне протиставлення забезпечується здебільшого використанням різних типів антонімів, наприклад: *Дорожчє за все виборцям обходяться безплатні пакети з гречкою; Довести можна будь-яку дурницю, вистачило б розуму; Говори, люба, або хоча б помовч; Гарно лежить те, що лежить погано; Всяке покращення життя веде до його погіршення* [25].

У семантичному відношенні автор переважно використовує градуальні антоніми, протиставляючи поняття якості, кількості, дії, ознаки дії або якості: *Ви за яких злодіїв: гарних чи поганих?; Важко в житті – легко в пеклі; Над усе хочеться жити, коли є за що вмерти* [25]. До речі, цей приклад цікавий подвійним протиставленням; по-перше, власне лексичні антоніми *важко – легко* й приховане контекстуальне протиставлення *життя – смерть (пекло)*.

Вартий уваги перлюкїзм «*Ви можете говорити правду мовчки?*» [25]. Автор на основі протиставлення понять *говорити – мовчати* створює в аналізованому контексті злободенний каламбур, бо більшість сьогодні замовчує правду щодо свого життя, дій, вибору, в тому числі й політичного. Оксиморон *говорити мовчки* (правду) демонструє поєднання слів з взаємовиключними значеннями для позначення фактично «нового» явища, особливо притаманного історії нашого народу ХХ – ХХІ ст.

Олександр Перлюк звертається до філософських наративів, поєднуючи в одному афоризмі поняття «*голодний талант*» і «*сита бездарність*», що в наслідок гри слів набуває глибокого змісту, підсиленого до того ж риторичним питанням: *Думаєте, голодні таланти не заздрять бездарності ситих?* [25].

Автор використовує не тільки власне лексичні антоніми, що є різнокореновими утвореннями, а й спільнокореневі, утворені префіксальним способом: *Всі наші нещастя від бажання бути щасливими* [25].

У межах одного контексту можуть протиставлятися не лише загальнономовні, але й контекстуальні антоніми: *Як олігархи скажуть, так політики й вирішать; Коли злодії ділять мільярди, прокурори мовчать; Наші реальні ціни вищі за фантастичні; Купується все, навіть те, що не продається* [25]. Більшість проаналізованих прикладів засвідчують гостре протиставлення автором правлячої верхівки й народу («верхів» і «низів»), на основі якого створюються контекстуальні протиставлення таких понять як *олігарх – політик, злодій – прокурор* тощо. Але ми чітко усвідомлюємо, що пейоративним значенням наділені обидва складники в парі.

Показовим є перлюккізм *Будь-кого можна змусити бути добровольцем* [25]. Лексичне протиставлення понять *примус (насильство) – власне бажання (добра воля)* є підґрунтям для створення каламбуру з глибоким моральним змістом. На жаль, реалії нашого життя підтверджують тезу автора. Аналогічно розглядаємо й афоризм *«Божий дар – це кара Господня»* [25], де контекстуально антонімічними сприймаємо поняття *кара* і *дар*, хоча за словником *кара* – це «суворе покарання, відплата за щось» [33, с.387], а *дар* – «здібності, хист до чого-небудь; обдарування, талант» [33, с.227].

Фіксуємо в автора й афоризми-мотиватори, як от *Безвихідь – найкращий стимул для пошуку нових шляхів* [25], що також утворений на основі контекстуальних антонімів, які виникають у наслідок багатозначності слів.

При лексико-синтаксичному протиставленні спостерігаємо поєднання власне лексичних антонімів й специфічних синтаксичних засобів, таких як протиставні сполучники, що поєднують однорідні

члени речення або частини складносурядного речення: *Депутати – не раби: рабів купують за копійки, а депутатів – за мільйони; Голодомор був тоді, а сьогодні просто нема грошей на продукти; Землю ще не продавали, а вже розкупили; Головне, що ми на правильному шляху, а куди він веде – не так важливо; Всі смертні, та не всі безсмертні* [25] тощо. В афористичних висловленнях протиставлення забезпечується зіставно-протиставними смисловими відношеннями в реченні: *Риба псується з голови, суспільство – від безголів'я; Рух – це життя, сидіння в парламенті – це гарне життя* [25].

Вартий уваги афоризм «*Відкритість* нашої влади забезпечується *закритими* списками депутатів» [25], оскільки автор вміло протиставляє популярне політичне гасло «відкритість влади», в яку в наш час ніхто вже не вірить, і реалії сучасного парламентаризму – «закриті списки депутатів». Тож ми можемо сприймати цей вислів як оксюморон: відкрита закрита влада, що, на жаль, правдиво ілюструє сучасне політичне життя в Україні. Так само на протиставленні понять «новий – старий» афорист продовжує саркастичне викриття політикуму: «*Влада нова, тільки обличчя у неї старе*» [25], бо в цьому контексті лексема *нова* ніяк не сприймається нами як «яка недавно виникла, з'явилася, не існувала раніше; недавно створена» [33, с.562]. Використання звичайних градуальних антонімів забезпечує створення лексичного типу афористичної мовної гри.

Продовжуючи тему «влади», Олександр Перлюк знову створює лаконічну форму, наповнену глибоким змістом: *Влада безвладдю не перешкода* [25]. Ми чітко розуміємо, що автор має на увазі: в нашій країні керівні державні органи самі часто є джерелом, яке живить корупцію й беззаконня.

Яскраво й результативно автор задіює антитезу в афоризмі «*Знизимо ціни до захмарних висот*» [25]. У цьому вислові ми сприймаємо сполуку «захмарні висоти» як дуже високі, часто недсяжні,

а вживання цього виразу відносно цін, причому в контексті гасла «знизимо ціни», створює каламбур із реалістичним підтекстом, особливо в умовах економічної кризи в нашій державі.

У світлі політичних реалій останнього року в Україні нового значення набуває перлюкїзм «*Його Величність слуга народу*» [25], побудований на основі оксюморона. Правитель, який служить, задовольняє потреби й виконує бажання народу саме по собі фантастичне явище, а в світлі формування відносно нової політичної сили з відповідною назвою «Слуга народу» й передвиборної кампанії, побудованої на основі гасла «Президент – слуга народу», вислів Олександра Перлюка набуває пророчого звучання. І в продовження слід проаналізувати ще один «пророчий», на наш погляд, афоризм «*Комедія у вищих ешелонах влади – це завжди трагедія для народу*» [25]. Проста антитеза в перлюкїзмі представлена протиставленням понять *комедія* і *трагедія*, що сприймаються реципієнтом не скільки як драматичні жанри, а як реалії сучасного політичного життя, змальовані засобами сатири, щоб викрити негативні суспільні явища.

На основі антитези в поєднанні з трансформацією крилатого висловлювання побудовано каламбур «*Найкращий напад – соціальний захист*» [25]. В афоризмі ми не просто сприймаємо протиставлення лексем *напад* і *захист*, а переосмислюємо їх в контексті, бо сполука «соціальний захист» зазвичай асоціюється із забезпеченням соціальних гарантій з боку держави, але автор обігрує пряме значення й, використовуючи антонімічну пару, натякає на те, що захищатися треба від соціального захисту.

Отже, для Олександра Перлюка антитеза – це засіб досягнення виражально-зображального ефекту для ілюстрації розгорнутого протиставлення понять *народ* і *влада*. На основі здійсненого аналізу ми констатуємо, що в перлюкїзмах зреалізовано антитезу на основі власне лексичного та лексико-граматичного протиставлення.

2.2. Повтор в афоризмах Олександра Перлюка

Потужним засобом забезпечення мовної гри слугує повторення якого-небудь компонента (елемента) висловлення. За визначенням О. Тараненка: Повтор – фігура мови, що полягає у дво- або кількаразовому використанні в межах контексту в певній послідовності тотожних чи подібних (як у формальному, так і в семантичному аспектах) звуків, слів чи їх частин, синтаксичних конструкцій, ужитих компактно або дистантно, для досягнення відповідного виражального чи виражально-зображального ефекту [36, с. 496]. Структурно можемо виділити повні й часткові, контактні й дистантні повтори, що широко представлені в афористичному корпусі автора.

Повні повтори, де слова демонструють абсолютну тотожність лексико-граматичних форм, засвідчено в таких прикладах, як *Той, хто добре думає про наше керівництво, погано думає; Найважче примусити себе зробити те, що можуть зробити й інші* [25]. У лаконічній формі афорист вкладає глибокий зміст і, як не дивно, він цього досягає за допомогою тотожних слів, говорячи простими словами про важливі соціальні проблеми, як от «погано думає» тобто є недостатньо освіченим, а в сучасних умовах не наділений достатніми навичками сприймати й аналізувати усе те, про що говорять засоби масової інформації.

Часкові повтори представлені однокореневими формами в межах одної або різних частин мови: *Багатьом вдається зробити **неможливе** лише тому, що вони вважали це **неможливим**; Всі наші **нещастя** від бажання бути **щасливими**; Ситуація **стабілізувалася**, тепер життя погіршується **стабільно**; Так, **корупція** є, зате нема **корупціонерів*** [25]. Цікавим є афоризм *Аморальна мораль* [25], де ми одночасно спостерігаємо вживання спільнокореневих слів і антитезу. Фактично, отримуємо глибокий зміст в абсолютно лаконічній формі з рефлексією

на реалії сьогодення: більшість дій, подій і вчинків, які намагаються нам подати як високо моральні, робляться негідниками.

Спостережено цікавий приклад повтору й каламбурного переосмислення в межах граматичних категорій іменника. В афоризмі *Від свободи слОва залишились одні слова* [25] автор вдало грається не тільки семантикою лексеми *слово*, а й використовує протиставлення форми родового відмінка однини й називного відмінка множини. Саме на цьому лексико-граматичному протиставленні створюється комічний ефект і закладається глибокий соціальний підтекст висловлення.

У творчому доробку Олександра Перлюка знаходимо приклади вживання форм однозвучних або максимально співзвучних слів (переважно однокореневих), що належать до різних лексико-граматичних класів. Це відбувається в афоризмі *Це нічого, що жінка завжди права, адже кожен має право на помилку* [25]. Прикметник *права*, що в реченні виступає в позиції предиката, обігрується за рахунок вживання в наступній частині речення іменника *право*. Автор дає зрозуміти, що міжособистісні стосунки не завжди підлягають законам логіки.

Філософським змістом наповнений афоризм «*Великому народові – великі випробування*» [25], в якому автор використовує прийом трансформації крилатого висловлення «Великому кораблю – велике плавання» з дистантним повтором, надаючи йому актуального й, на жаль, пророчого звучання з огляду на трагічну й величну історію боротьби українського народу за незалежність.

Достатньо продуктивним типом повтору є контактний, що представлений в афоризмах *Автомобіль – не розкіш, розкіш – залити в нього пальне. Якщо нас приймуть до Європи, Європі доведеться проситися в Азію; Наші політики не клоуни: клоуни мільйонні дивіденди не отримують; Виборці нікому не потрібні, потрібні їхні голоси. Витратити на лікування всі гроші – не розкіш, розкіш – лишити*

ще хоча б що-небудь собі на життя [25]. Завдяки контактному повтору Олександр Перлюк акцентує увагу реципієнта на соціальній проблемі, а ефективності цьому додає конструкція з заперечною часткою *не*, що вживається при першому слові.

Дистантні повтори представлені переважно прикладами, в яких другий складник цієї фігури мови віднесений в абсолютний кінець речення, що створює додаткове стилістичне навантаження. Наприклад: *Якщо не карають **винних** – карають **винні**; Закони також потрібні, хоча б для того, щоб усі мали можливість реально оцінити – яке навколо коїться **беззаконня**; Якщо вперто не **помічають** – значить, **помітили!*** [25].

Цікавим, на наш погляд, є перлюкізм «*Ви самі нам допоможете, чи вам допомогти*» [25], в якому за рахунок дистантного повтору автор створює каламбур, іронізуючи над ментальними особливостями українців: якщо хочеш отримати допомогу, спонукай до дій того, хто може це зробити.

Чимало афористичних висловлень автора демонструють поєднання різних типів повторів. Нашу увагу привернув кільцевий повтор, або обрамлення, що майстерно використовує Олександр Перлюк: ***Африка**, вона і в Європі – **Африка**; **Грамотним** бути добре, погано бути дуже **грамотним**; **Добре** жити чесно, але ж хочеться жити **добре**; **Нещасний** той, хто не переконав себе в тому, що він **щасливий**; **Пити** треба вміти, але краще вміти не **пити**; **Чужі** жінки нам не **чужі!**; **Зайва** гривня ніколи не буває **зайвою**; **Зрозуміти** жінку – це значить нічого не **зрозуміти*** [25]. Досліджені зразки демонструють переважно поєднання повного й дистантного повтору, а їх особливістю є поєднання ствердження й заперечення в одній синтаксичній конструкції.

На окрему увагу заслуговують афоризми, в яких засобами повтору й модифікації прямого значення слів автор створює нові образи й асоціативні зв'язки. Пор.: *Від рідного уряду ніякий **соціальний захист***

не захистить; Всі ми відповідальні за наших відповідальних працівників; Некримінальні авторитети ні для кого не авторитет; Людина людині не людина; Опозиціонер опозиціонеру опозиціонер [25]. Показовими є два останніх приклади. В афоризмі «*Людина людині не людина*» вміло поєднані трансформація крилатого вислову, про що ми докладніше будемо ще говорити, й суцільний повтор: поєднання іменника у формі називного відмінка, що виконує синтаксичну функцію підмета, предиката – складеного іменного присудка – також іменника *людина* в називному відмінку із заперечною часткою *не* та аналогічного поширювача в формі давального відмінка. За, на перший погляд, тавтологією криється глибокий сарказм. Перлюкізм «*Опозиціонер опозиціонеру опозиціонер*» [25] має аналогічну будову. Розуміння зазначених перлюкізмів залежить від здібностей, знань, уподобань, рівня інтелектуального розвитку адресата. Якщо читач розуміє невідповідність смислів подібних за звучанням складників висловлення, що підсилюється відповідними стилістичними фігурами, то афористичний каламбур досяг необхідного ефекту.

Отже, Олександр Перлюк активно послуговується засобами повтору в афористичних каламбурах, що дає йому можливість проілюструвати не тільки фактичний статус людини в суспільстві, її соціальні можливості, а й відтворити суть суспільного ладу України.

2.3. Трансформація як засіб реалізації мовної гри в перлюкізмах

Афоризми Олександра Перлюка містять в собі багато додаткових смислів, що досягаються завдяки використанню прийому трансформації і фактично інтерпретації крилатих висловів чи фольклорних зразків. Як ми зазначали, найяскравіше передає думку чи створює певний, частіше іронічний, ефект автор саме завдяки актуалізації значень висловлень, що

давно закріпилися в мові й є загальновідомими. Митець замінює одну або дві лексеми у висловленні на ту, що допомагає відобразити реалії сучасного життя українського суспільства [37]. Наприклад: *Все, що відкладається на завтра, розкрадається сьогодні; Автомобіль – не розкіш, розкіш – залити в нього пальне; Диктатуру не обирають!; Всі люди, як люди, а в нього, бачте, – людська гідність; Все добре, за що добре заплачено; Все купується. Це вам підтвердить кожен непідкупний; Все, що погано лежало, вже лежить у швейцарському банку; Диво не станеться, поки його не профінансувати; Добре знання законів дозволяє їх не дотримуватися; Звільнився від відповідальності за власним бажанням [25].*

Як слушно зауважує Ж. Колоїз, «загальновідомі прислів'я, приказки, крилаті вислови, що мають повчальний зміст, скеровані на закріплення в соціумі тієї чи тієї цінності, зазвичай, трансформуючись, нівелюють її, ілюструють розвиток подій абсолютно за іншим, несподіваним сценарієм» [12, с. 168].

Афоризм *Діти начальства – наше майбутнє* [25] створено в наслідок трансформації вислову *Діти – наше майбутнє*. Фактично ми спостерігаємо не скільки зміну як таку, скільки доповнення вихідного крилатого вислову одним словом, що призводить до абсолютно нового значення. Змінене висловлення, зберігаючи ознаки узуального, сприймається як сарказм на реалії сучасних процесів в суспільно-політичному житті країни, що є результатом мовотворчості Олександра Перлюка.

Цікавими є приклади афоризмів, в яких автор змінює лише одне слово із загальновідомого крилатого вислову й таким чином мінімальними зусиллями досягає максимального ефекту, наприклад: *Бачу дулю в кінці тунелю!* [25]. Якщо узуальне утворення «Бачу світло в кінці тунелю» має позитивну конотацію, то трансформований вислів, на жаль, сприймається реципієнтом як безвихідь.

За допомогою трансформації вже відомого зразка фольклору *Будеш багато знати – скоро постарієш* утворено й афоризми *Будеш багато знати – влаштують допит*; *Будеш багато знати – забудеш, як тебе звати* [25]. Олександр Перлюк дискредитує владу і владні структури, інтерпретуючи їхні дії і вчинки через суперечливі уявлення про них, модифікуючи звичне для всіх висловлення [37].

Афорист вміло сигналізує про суспільно-політичні й економічні проблеми в Україні засобами мовної гри, публічно глузуючи й висміюючи політиків і можновладців, зображуючи реалії українського життя. Майстерно інтерпретуючи малі форми, переосмислюючи узуальні поняття, наприклад: *Серійні демократи*; *Братан по фракції*; *Ветеран безробіття* [25]. Перші два утворення є наслідком трансформації висловів «серійний вбивця» і «колега по фракції», які різняться між собою вихідною конотацією, але у трансформованому вигляді обидва набувають пейоративного значення, причому реципієнт відчуває не просто осуд, але й презирство до представників сучасного політикуму. Узуальна сполука «ветеран праці», що сприймається із повагою і шануванням, зміною одного слова, протилежного за значенням, перетворюється на «ветеран безробіття» – фактично новий статус сьогодення, коли людина втрачає будь-які гарантії від держави й упевненість у майбутньому.

Індивідуально-авторські утворення Олександра Перлюка – це результат заміни одного або кількох слів узуального вислову. Така модифікація лексичних складників призводить до зміни семантики вислову загалом, наприклад: *Безкарність – запорука подальших успіхів* [25]. Цей афоризм є наслідком трансформації загальновідомого гасла «Належний контроль – запорука подальших успіхів». Реципієнт, сприймаючи безкарність як наслідок відсутності належного контролю в державі, розуміє задум автора: успішними в наш час часто стають люди, у яких є можливість відкупитися від органів контролю та суду.

У переважній більшості аналізованих афоризмів ми простежуємо сарказм відносно сучасної влади, але нами визначені приклади легкої, навіть дружньої, іронії. Наприклад: *Була б шия, а жінка знайдеться!; За подружню невірність чужих чоловіків жінка відповідальності не несе; Жінка, поки не влаштує скандалу, – не заспокоїться; Ніколи не вгадаєш, куди заведе стежина, якою прогулюється жінка; Якщо не зберегти жінок – чоловіки загинуть!* [25]. Як бачимо, предметом іронії традиційно для автора є міжособистісні стосунки між жінкою і чоловіком, причому автор, як чоловік, залишається на боці сильної статі. Олександр Перлюк є автором трансформованого афоризму «*Всі шляхи ведуть до жінки*» [25], що є результатом модифікації крилатого вислову «Всі шляхи (дороги) ведуть до Риму». Реципієнт незалежно від статі розуміє зміст, вкладений автором у цей афоризм: як Рим був центром величезної імперії, так жінка завжди була і буде центром всесвіту для люблячого чоловіка.

Лінгвокреативне мислення Олександра Перлюка зробило можливим створення нового на основі вже пізнаного й прийнятого суспільством. Паремію *Апетит приходить під час їжі*, що використовується в ситуації, коли хочуть сказати, що потреба в чомусь, цікавість і захоплення чим-небудь з'являються і збільшуються в міру того, як робиш це, варто порівняти з авторськими утвореннями *Апетит особливо швидко приходить тоді, коли вже нема за що купити хліба; Апетит приходить під час приватизації*, не втрачаючи зв'язку з мотивувальним висловленням, гостро відбивають події сьогодення [37].

Модифікуючи крилаті вислови, автор майстерно апелює до актуальних життєвих реалій. Наприклад: *Маємо те, що вкрали... Курчат рахують восени, грошенята – після виборів; Й бандити цілі, й правоохоронці ситі; Людина людині – такий же друг, як і собака людині; Людина людині не людина* [25] і т. ін. Перлюкізми переважно демонструють інтерпретацію паремій та крилатих висловів й

актуалізують асоціативний потенціал, що «утворюється всією сукупністю асоціативних реакцій, здатною виникати у свідомості носія мови у процесі використання, сприйняття й породження вербальних одиниць, тобто відображає весь спектр функціонально-динамічних репрезентацій знака, пов'язаний із присвоєнням мовних значень і форм конкретним мовцям (із урахуванням гендерних, вікових, етнічних, соціальних, культурних і т. ін. факторів, які впливають на асоціативний тезаурус мовної особистості» [3, с. 47].

У результаті дослідження трансформованих афоризмів нами було визначено, що обов'язковою умовою лексичної модифікації є впізнавання й усвідомлення мотивувального висловлення. Збереження первинного значення свідчить про міцне закріплення того чи того компонента суспільною мовною свідомістю [37].

Олександр Перлюк так уміло модифікує прислів'я і крилаті вислови, що реципієнт, без зусиль впізнаючи узуальне утворення, сприймає інтерпретовану інформацію й відповідним чином оцінює її. Традиційним для афориста є створення індивідуально-авторських висловів, які мотивуються одною узуальною одиницею. Фактично автор створює цикли гостро сатиричних соціально-політичних перлюкізмів: *Все тече, а що змінюється?; Все тече, а до рота не потрапляє; Все тече... до кишень олігархів; Все тече, все дерібаниться; Все тече, все пливе за кордон; Все тече, все протікає* [25]. Зазначені афоризми ілюструють креативну мовотворчість автора, який з єдиного початку «все тече» створює ряди новотворів, що не тільки висміюють відповідні суспільні явища, а й спонукають до роздумів і відповідних висновків.

Подекуди Олександр Перлюк вдається не до модифікації узуальних висловлень, а просто продовжує їх у своїй авторській манері: *Все в наших руках, а треба, щоб в головах щось було* [25]. Таким чином автор дає зрозуміти, що від нас буде щось залежати в цьому житті, коли ми навчимося думати й аналізувати, а не сприймати нав'язану нам точку

зору або нав'язане кимось удаване благополуччя. Привертає увагу й аналогічний щодо особливостей створення афоризм *«Давайте жити дружно: ви – за наші подачки вам, ми – за прихватизовану у вас народну власність»* [25]. Заклик з мультиплікаційного фільму радянських часів публіцист розтлумачує, виходячи з сучасних економічних й політичних реалій незалежної України.

Цікавим є перлюкiзм, що є не стільки трансформацією крилатого вислову, скільки осучасненням сталої фразеологічної одиниці: *Встромляти палиці в колеса – це не наш метод, наш – поцупити колеса* [25]. Ми розуміємо гірку іронію автора, оскільки просто заважати або перешкоджати кому- або чому-небудь – це вже неактуально, треба знищити остаточно.

Отже, Олександр Перлюк активно використовує модифікацію крилатих висловів і зразків фольклору в своїй творчості. Заміна окремого слова або словосполучення, доповнення узуальних одиниць є одним із найпродуктивніших прийомів створення індивідуально-авторських афоризмів, наділених переважно гострим соціально-економічним підтекстом.

ВИСНОВКИ

Мовна гра як особливий засіб репрезентації лінгвістичної креативності у наш час набула поширення на всіх мовних рівнях, і, відповідно, у сучасних наукових розвідках. Мовна гра часто сприймається як свідоме порушення загальноприйнятих норм літературної мови з метою створення нестандартних і оригінальних значень, що чітко відображають реалії сьогодення. Моделювання мовної гри тісно пов'язане з поняттям «лінгвокреативність», яка дає змогу породжувати нові інтерпретації одиниць мови. Афоризми чітко, лаконічно, а головне, реалістично репрезентують соціально-політичний і культурний стан сучасного українського суспільства.

Для з'ясування прийомів реалізації творчого потенціалу мовця в сучасній афористиці, репрезентації лінгвокреативної діяльності ми дослідили особливості індивідуального стилю яскравого представника української публіцистики й афористики Олександра Перлюка. Обрані нами для аналізу афоризми, які ще називають перлюкізмами, характеризуються актуальністю, дотепністю, несподіваністю оцінок і суджень, інформативною та смисловою насиченістю, відзначаються оригінальністю авторських ідей та глибиною змісту.

Джерелом створення та реалізації мовної гри виступають усі мовні рівні, проте неоднаковою мірою. Фонетичний, фонологічний та граматичний рівні використовується афористом рідше, а от лексику можна вважати невичерпним арсеналом мовного жарту Олександра Перлюка.

Каламбур є найбільш продуктивною формою афористичної мовної гри. Афорист активно послуговується полісемією, реалізуючи тим самим лексичний тип мовної гри. Розкриття номінативного потенціалу,

презентація майстерного поєднання модифікованих значень, часто контекстуальних, дозволяє автору зреалізувати свою лінгвістичну креативність.

Достатньо продуктивними щодо вживання в афористичному корпусі Олександра Перлюка є пароніми. Уживання максимально близьких за звучанням слів дозволяє автору спонукати реципієнта до відповідних міркувань, викликає неочікувану реакцію, змушує переосмислювати звичні речі. Проаналізований ілюстративний матеріал не засвідчив використання Олександром Перлюком омонімії як прийому створення мовної гри.

Ще одним результативним та яскравим засобом створення афористичних текстів Олександра Перлюка є антитеза, що представлена власне лексичним та лексико-синтаксичним протиставленням. Нами відзначено поєднання власне лексичних антонімів й специфічних синтаксичних засобів при лексико-синтаксичному протиставленні. Переважна більшість перлюкізмів ілюструють розгорнуте протиставлення понять *влада – народ*.

Повторення якого-небудь складника (елемента) висловлення для Олександра Перлюка є достатньо продуктивним засобом забезпечення афористичної мовної гри. Публіцист активно послуговується як повними, так і частковими повторами, використовує контактні й дистантні повтори. Нами встановлено, що для досягнення додаткового стилістичного навантаження дистантні повтори репрезентовано прикладами, в яких другий компонент цієї мовної фігури віднесений в абсолютний кінець речення.

Афорист активно використовує прийом трансформації крилатих висловів та паремій. Актуалізуючи й переосмислюючи значення загальновідомих висловлень, Олександр Перлюк ефективно впливає на реципієнта засобами легкої іронії й гострої сатири, що дозволяє йому відобразити реалії сучасного життя українського суспільства. Автор

традиційно послуговується лексичною модифікацією як окремого слова, так і словосполучення, що осучаснює зміст висловлення і забезпечує реалізацію гумористичного ефекту. Спостережено поряд із вживанням модифікованих узуальних висловлень індивідуально-авторське продовження низки крилатих висловів, що набувають нового звучання.

Олександр Перлюк у малих лаконічних формах за допомогою різноманітних мовних засобів змальовує сучасний суспільно-політичний лад та економічне становище країни, змушуючи українців усвідомлено й розважливо споживати інформацію, вчить іронізувати над собою, аналізуючи власне світосприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики. *Мовознавство*. 1988. №5. С. 35–41.
2. Бакина М. А. Языковые процессы современной русской художественной литературы. *Словотворчество*. Москва : Наука, 1977. С. 78–128.
3. Баракатова Н. А. Структурно-семантична специфіка сучасної української афористики. *Український смисл*. 2015. №1. С. 3–11.
4. Білозуб А. І. Лексико-семантичні прийоми мовної гри в українському постмодерному тексті. *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : Видавець Біла К.О., 2012. Вип. 12. С. 124–132.
5. Вітгенштейн Л. Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995. 311 с.
6. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереваемое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 342 с.
7. Гридина Т. А. Языковая игра как лингвокреативная деятельность. *Язык. Система. Личность*. Екатеринбург, 2002. С. 26–27.
8. Гуйванюк Н.В. Способи реалізації іронії у структурі речення. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. 168 с.
9. Детеринг К. К. К вопросу о лингвистической типологии языковой «игры». *Общественные науки за рубежом*. Серия 6. Языкознание. 1985. № 1. С. 31–35.
10. Ильясова С. В. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы. Москва : Флинта, 2009. 296 с.
11. Карпенко Н. А. Моделювання мовної гри у творах Юрка Іздрика. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 39. С. 146–152.

12. Колоїз Ж. В. Мовна гра як вияв креативності в сучасній. *Філологічні студії* : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Вип.15. Кривий Ріг, 2015. С. 163–185.
13. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2014. 349 с.
14. Кондратенко Н.В. Карнавалізація як вияв мовної гри в художньому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження* : Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2012. Вип.13. С.61–65. – URL : file:///C:/Users/1/Downloads/znpkhnpu_lingv_2012_33_13.pdf (дата звернення 21.03.2020)
15. Кондратенко Н.В. Мовна гра в рекламному теледискурсі як вияв лінгвокреативу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2019. № 38. Том 3. С. 83–86. – URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_3/24.pdf (дата звернення 11.03.2020)
16. Космеда Т. А. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична ігра (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич : Коло, 2013. 228 с.
17. Космеда Т. Мовна гра у системі лінгвістичних термінів. *Культура слова*. 2011. Вип. 74. С. 137–141 – URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37157/22-Kosmeda.pdf?sequence=1> (дата звернення 15.04.2020)
18. Крутько Т. В. Мовна гра як спосіб досягнення прагматичного ефекту рекламного тексту. *Лінгвістика XXI ст. : нові дослідження і перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Логос, 2012. Вип. 6. С. 209–216.
19. Кузьмина О. О. Эволюция афористики как жанра словесного творчества. *Актуальные проблемы филологии (II)* : сб. науч. трудов. Пермь : Меркурий, 2012. 110 с.

20. Куриленко І. А. Трансформація феномену гри в дискурсі постмодернізму. *Культура України* : зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 49. С. 41–50.
21. Мартакова А. В. Мовна гра в контексті постмодерної поетики й стилістики. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2015. Вип. 39. С. 153–158.
22. Монастирецька Г. В. Креативність як лінгвістичний феномен. *Лінгвістичні студії*. 2008. Вип. 17. С. 39–44.
23. Монастирецька Г. В. Лінгвокреативний потенціал ірреально-модальних форм : автореф. дис ... кандидата філол. наук. Донецьк, 2011. 20 с.
24. Непийвода Н.Ф. Мовні ігри та гумор у рекламному тексті. *Українська мова і література*. 2001. №12 (220). С. 9–11
25. Перлюкізми / Українська афористика. URL : <http://aphorism.org.ua> (дата звернення 17.02.2020)
26. Пешкова О. Еволюція підходів до визначення поняття «мовна гра». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип 44. С. 238–239. – URL : file:///C:/Users/1/Downloads/Nznuoaf_2014_44_72.pdf (дата звернення 11.03.2020)
27. Порпуліт О. О. Прийоми створення мовної гри в рекламному тексті. *Реклама та PR у масово-інформаційному просторі*. Одеса : Астропринт, 2009. С. 123–128.
28. Русская разговорная речь : Фонетика. Морфология. Лексика. Жест. / под ред. Е. А. Земской. Москва : Наука, 1983. 238 с.
29. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры. Москва : Школа «Языки славянской культуры», 2002. 552 с.
30. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Полтава : Довкілля–К, 2008. 712 с.

31. Синиця А.С. Концепція «мовної гри» Л. Вітгенштейна. *Актуальні проблеми духовності*. Кривий Ріг. С. 126–133.
32. Словник лінгвістичних термінів : лексикологія, фразеологія, лексикографія / за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Вид-во Голіней О., 2011. 268 с.
33. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. В.В.Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2006. 1008 с.
34. Тимчук О. Т. Семантико-стилістичне явище гри слів в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 14 с.
35. Тишківська Н. Я. Графіка як засіб мовної гри (на матеріалі прози Ю.Іздрика). *Актуальні проблеми синтаксису : сучасний стан і перспективи дослідження* : матеріали Міжнародних наукових читань, присвячених пам'яті Н. В. Гуйванюк. Чернівці, 2014. С. 322–324.
36. Українська мова : Енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
37. Харитонова К. Трансформація як засіб реалізації мовної гри в афоризмах О. Перлюка. *Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Українська мова в контексті слов'янознавства та компаративістики*. Херсон, 2019. С.164–167. – URL : <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx?id=fab36700-b534-407c-929a-13e25c98bc42> (дата звернення 21.04.2020)
38. Шарманова Н. М. Українська афористика : структурно-семантичний та функціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг, 2005. 18 с.